

Zelfportret van de filmmaakster als raadsel

ARTHOUSE 'The Souvenir' is de tweedelige film die regisseur Joanna Hogg al haar hele leven wilde maken. Over rouw, liefdeloze liefde, kwetsbaarheid en veerkracht.

Door onze medewerker **Dana Linssen**

Met *The Souvenir: Part II* heeft Joanna Hogg (Londen, 1960) eindelijk haar eindexamenfilm gemaakt. Niet dat ze pas net is afgestudeerd. Dat deed ze al in 1986 aan de prestigieuze Engelse National Film and Television School met de experimentele korte film *Caprice*, waarin Tilda Swinton de hoofdrol had. Het idee voor tweeluik *The Souvenir* dateert van kort daarna. Maar soms duurt het even voordat je echt die film kunt maken die al je hele leven op de achtergrond zoemt en zeurt en zingt. Die film over wie je bent en was op de drempel van je leven.

Hogg was lang een 'Geheimtip' van film liefhebbers. Ze begon pas in 2007 haar eigen speelfilms te regisseren en maakte indruk met ingetogen dramatische portretten over het leven van de Britse *upper class*. Ze waren altijd al deels door haar eigen leven geïnspireerd, onder meer met het thema kinderloosheid in *Exhibition* (2013). En toen was daar in 2019 opeens het overrompelende *The Souvenir*. Duister. Intens. Een draaikolk van onderdrukte emoties.

Moeder en dochter Swinton

The Souvenir is een semi-autobiografisch verhaal over de jonge filmstudente Julie Harte. Ze wordt gespeeld door Tilda Swintons dochter Honor Swinton Byrne. Moeder Swinton speelt haar filmmoeder. *The Souvenir* nam de kijker mee naar het grauwe Londen van de jaren tachtig, naar een kil appartement in Knightsbridge waar Julie naar de wereld buiten haar ramen staart, maar er maar niet in slaagt om als aankomend kunstenaar contact te maken met de werkelijkheid. Wat niet hielp was dat ze verliefd was op de charmante manipulator Anthony. Of verliefd? Misschien kun je beter zeggen dat ze in de ban was van hem. Terwijl zij zijn theorieën over kunst en het leven opzoog als nectar was zijn ongrijpbaarheid helemaal niet zo sexy: hij bleek een doodordinaire junk.

Nu is er *The Souvenir: Part II*. De film ging vorig jaar in première op het filmfestival van Cannes en eindigde hoog op allerlei jaarljstjes. Deels is *The Souvenir: Part II* een vervolg, deels een remake, en deels een droste-effect van een film-in-een-film over het maken van een film die, jawel, *The Souvenir* heet.

Die titel verwijst om te beginnen naar het gelijknamige schilderij van Jean-Honoré Fragonard, dat een belangrijke rol speelde in het eerste deel van de film. Maar dan mag het speculeren beginnen. Behalve het tastbare souvenir - een Ansichtkaart van het schilderij - is er ook de onuitputtelijke souvenirs-winkel die geheugen heet. Daarnaast zijn er de grote thema's als rouw, liefdeloze liefde en vergetelheidsseks en het verlangen iets zinvol na te laten in een wereld die wordt gedomineerd door het No Future-gevoel van Generatie X. Dat levensgevoel verschilt niet zoveel van de levensangst van de Millennials en Gen-Z'ers van nu.

Kijken naar dit portret van de filmmaakster als jonge vrouw is een raadsel proberen te ontrafelen. Centraal staat de dood door een overdosis van Anthony,

terwijl Julie ondertussen haar eindexamenfilm aan het maken is. *The Souvenir: Part II* ontwikkelt zich niet tot sociaal-realistisch drama à la Ken Loach zoals in het eerste deel nog wel het geval was, maar tot een flamboyante en abstracte reflectie op de liefde. De film roept associaties op met het werk van Hoggs voormalige mentor Derek Jarman. Dankzij Jarman leerde

Honor Swinton Byrne en Tilda Swinton als moeder en dochter in 'The Souvenir'.

Hogg destijds Tilda Swinton kennen. „Ik wil het leven laten zien zoals ik het me voorstel”, zegt Julie tegen haar klasgenoten, die net zoals in deel één meer praten over films dan ze te maken. Maar als ze tegen het einde eindelijk in de zaal plaatsneemt om haar film te bekijken, dan zoomt *The Souvenir II* in op haar ogen, vervolgens op het licht van de pro-

jector en daarna zien we Julie zelf in de hoofdrol van haar eigen film. De hoofdpersoon blijkt niet de actrice te zijn met wie ze hem heeft opgenomen. Zien we nu wel echt die film? Of de film die ze zich voorstelt? Of worden we direct in haar herinneringen gekatapulteerd?

Uiteindelijk vertelt *The Souvenir II* een net iets andere versie van wat je in *The Souvenir* met eigen ogen denkt te hebben gezien, al kun je beide films ook heel goed los van elkaar bekijken.

Ruimte voor vrouwen

'Autofictie' - de vermenging van fictie en autobiografie - kan voor filmmakers een enorm vruchtbaar genre zijn. Het is alsof Hogg op het grote doek een pingpongwedstrijd speelt met wat zich gelijktijdig in haar hoofd (en soms hart, en vaker onderbuik) afspeelt. Ze gaat een verleidingspel aan met de toeschouwer. De filmmaakster vertelt een verhaal, of wil een verhaal vertellen. Verhalen kunnen betoverend zijn, maar is er niet ook iets eindeloos ontoereikends aan al onze verhalen? Wordt de werkelijkheid zodra je erover begint te praten niet sowieso een verhaal?

Het genre van de memoir of de autofictie wordt vaak een vrouwelijk genre genoemd. Kijk maar naar het onlangs uitgekomen *Bergman Island* van Mia Hansen-Løve. Of een film als *Ich war zuhause, aber...* (2019) van de Duitse film- en theatermaker Angela Schanelec. Of neem de manier waarop Agnès Varda film gebruikte om haar herinneringen vorm te geven.

Verhalen van vrouwen zijn te lang uitgesloten van de mainstream. 'Autofictie' is ook een manier om ruimte op te eisen, en te zeggen: ik doe niet mee met de mythe van het mannelijke genie, mijn verhaal doet er op zijn eigen voorwaarden toe.

Uiteindelijk zijn het vooral Joanna Hoggs artistieke en esthetische keuzes waardoor *The Souvenir* ons meer dan haar eerdere werk gevoelsmatig veroverd: de lange takes, het weefsel van emotionele, anekdotische en licht satirische scènes, de subtiele kleine intermezzo's en terugkerende visuele motieven die werken als rustpunt en contrapunt. In deel één doet ze dat onder andere met haar eigen foto's en brieven, in deel twee door gebruik te maken van de echte moeder-dochterintimiteit van de beide Swintons, door close-ups van bloemen die de kwetsbaarheid, de schoonheid, maar ook de veerkracht van Julie symboliseren. Net als de jonge vrouw op het schilderij van Fragonard haar initialen in een boom kerft, laat Hogg ook met haar films een teken na. Een aandenken, een geheugensteuntje. Een stimulans om het leven te verbeelden. Niet alleen via de kunst trouwens. *The Souvenir II* is ook een aansporing om het leven zelf vol verbeeldingskracht vorm te geven. Herinneringen komen niet uit het verleden, maar uit de toekomst.

Arthouse

The Souvenir: Part II Regie: Joanna Hogg. Met: Honor Swinton Byrne, Tilda Swinton. In: 24 bioscopen

